Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ե Ր

Շ Ա Բ Ա Թ Ա Թ Ե Ր Թ

Կ Ր Ո Ն Ա Կ Ա Ն, Ո Ւ Ս Ո Ւ Մ Ն Ա Կ Ա Ն, Ը Ն Տ Ա Ն Ե Կ Ա Ն Ե Ւ Ք Ա Ղ Ա Ք Ա Կ Ա Ն

Կը հրատարակուի ամէն երեքշաբթի : Տարեկան գինն է 1 ½, վեց ամսուանը ¾ մէճիտիյէ, կանխիկ, և հասը 30 փարա (մէդալիք) : Խմբագրութեան և բաժանորդագրութեան վերաբերեալ նամակները ուղղուելու են առ Մր. կրիճ, Կ. պոլիս, Սմէրիզան խան :

ՀԱՏՈՐ 32. ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ· ՄԱՅԻՍ 6· 1879 ԹԻՒ 18

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Աստուած ամենիմաստ և ամենուրեք է: — Հոգւոյն արժէքը: — Մանուկ վաճառական: — Զայի տերևները պատրաստել: — Անգղիոյ մեծ զինարանը: — Բուլղէյար չաստուածը: — Ի միութեան է զօրութիւն: — Մատէոսի ազգաբանութիւնը: — Քաղաքական լուրեր: — Եկեմտական և առևտրական :

ԱՍՏՈՒԱԾ ԱՄԵՆԻՄԱՍՏ ԵՒ ԱՄԵՆՈՒՐԵՔ Է

ՀԱՐԻՒՐ երեսուն և ինն երորդ սաղմոսը շատ գեղեցիկ յօրինուած է, կը բաժնուի երկու մասի, և կը խօսի Աստուծոյ երկու մեծ ստորոգելեաց, այսինքն ամենիմաստութեան և ամենուրեքութեան վրայ : Առաջ վրայ խօսուած է առաջին տասուերկու համարներուն մէջ. յետոյ կը խօսուի մարդուս կազմութեան վրայ, եւ կը վերջանայ սաղմոսը կոչելով զԱստուած արարչէտ և դատաւոր բոլոր մարդկան :

Դաւիթ նախ Աստուծոյ ամենիմաստ գիտութեան վրայ խօսելով կը նկարագրէ զԱստուած իրրև արարչէտ. «Ով Տէր, իս քննեցիր ու ճանչցար :» Եբրայեցերէն բառը որ քննել թարգմանուած է՝ կը նշանակէ փորել, ինչպէս կ'ընեն մարդիկ երբ ծածկուած գանձ մը կ'ուզեն հանել, կամ երբ շատ խոյուկ փորելով գետինը, կը փնտռեն հանք, և կը սորվին թէ ինչ կայ երկրիս ծոցին մէջ : Ուստի այս բառը շատ յարմար է ցուցնելու թէ ինչպէս չի բավանդակ գիտէ Աստուած մարդոյ սիրտերը :

«Իմ խորհուրդս հեռուանց կ'իմանաս, » խօսքը կը նշանակէ թէ մեր խորհուրդները դեռ բանիւ կամ գործով չէյայտնուած, մինչդեռ լոկ գաղափար են մեր անձուկ ուղեղին մէջ, Աստուած գիտէ զանոնք բովանդակ: Ոչ ոք գիտէ թէ մարդուս մտքին մէջ խորհուրդը ինչպէս կը կազմուին, և գաղափարը ինչպէս կը ծագին: Մարդոյ գաղափարները և խորհուրդները կը ծանօթանան մեզի, երբ յայտ կու գան գործով : Բայց գաղափար և խորհուրդ մը մարդուն մտքին մէջ ծ՛անօթանալուն պէս իսկոյն կ'իմանայ զայն Աստուած :

Յիրաւի կ'ըսէ Դաւիթ, «Ա գիտութիւնը ինծի խիստ զարմանալի է :» Աստուծոյ ամենագիտութիւնն արդարև անհասանելի է մարդոյ. ի վեր է քան զբնութիւն, աստուածային է:

Յետոյ կու գայ սաղմոսերգուն նկարագրել Աստուծոյ ամենուրեքութիւնը, և այս նկարագրին մէջ յանգուցն բայց ազդու ձեւեր կը գործածէ. «Թէ որ,» կ'ըսէ, «արշալոյսին թեւերը առնեմ» եթէ երկինք երթամ, եթէ իջնեմ ի խորս դժոխոց, եթէ երթամ ի ծագս տիեզերաց, «Հոն ալ քու ձեռքդ ինծի պիտի առաջնորդէ, ու քու ալ ձեռքդ պիտ պիտի բռնէ :» Խաւարն անգամ չի կրնար ծածկել Աստուծմէ, Աղջամղջին դիշերն այնպէս լուսաւոր է անոր, ինչպէս պայծառ միջօրեան:

Ինչ դեղեցիկ նկարագիր է այս Ամենակալին այն աքանչելի յատկութեանը: Այս յատկութիւնն ունի ուրախարար բայց նաև ահաւոր կողմ մը: Իրիստոնէին համար մխիթարութեան և զօրութեան աղբիւր է գիտնալ թէ իւր Աստուածն ու Փրկիչը երբէք չի կորնչիներ զանի իր տեսութենէն, և միշտ պատրաստ է ըլլալ անոր պահապան և առաջնորդ: Բայց մեղաւորին համար գիտնալ թէ չի կրնար երբէք խուսափիլ Աստուծոյ ամենատես աչաց քննութենէն, և ոչ պրծիլ անոր ամենազօր ձեռքէն, է միշտ պատճառ անձկութեան և դողութեան :

Բայց վախնալու չենք ամենևին Աստուծոյ ամենիմաստ գիտութենէն, երթէ կ'ապաւինինք յանդին արիւնն Քիստոսի :

Աստուած գիտէ մեր մեղքերը, բայց պատրաստած է մեղի համար թողութեան ճամբայ որ է հաւատք յԱստուածորդին Քիստոս: երթէ կը հաւատանք անոր և կ'ապաւինինք անոր քաւութեանը, Աստուծոյ պիտակը մեր մեղքերը կ'ապահովցնէ մեզ մանաւանդ թէ մեր մեղքերուն բոլորն ալ պիտի ներուին: « Տէրը գիտէ զանանք որ իրենն են:»

ՀՈԳԻՈՑՆ ԱՐԺԷՔԸ

3.

Ի՞նչ կ'արժէ ձեր հոգին: Արդէն ծանուցինք թէ հոգին շատ մեծարգի է, վասն զի անմահ է: Հիմա անհնինք թէ չունի՞ արդեօք ուրիշ յատկութիւններ որ ևս աւելի կ'աճեցնեն անոր արժէքը: Որովհետև Արարիչն անմահութիւն շնորհած է հոգւոյն, ասոր դիւրին է մակաբերել թէ հոգին ունենալու է ուրիշ պատուական յատկութիւններ, և ալ որ կը գիտէ ուշադրութեամբ հոգւոյն բնութիւնը պիտի համոզուի թէ հոգին արդարև ունի յանհուն պատուական յատկութիւններ և ձիրք :

Հոգին առնչ ըմմանուի յորմորոնին էպորնեան կամ սաման :

Թէպէտ հոգին դեռ իր կենաց առաջին օրուան մէջ է, ինչ բարձր գիտութեան հասած է արդէն. թէպէտ մարմնոյն հետ կապուած և արգելուած է, ինչ զարմանալի յառաջադիմութիւն ըրած է արդէն: Թէպէտ հոգին երկրիս մէջ փակուած է և անկէ դուրս չի կրնար ելլել մարմնով, տարածած է սակայն իր քննութիւնները մինչև երկինք. կըշռած է արեգակն իբրև ի կշռարդ, չափած է արագութիւնը որով երկնային մարմինք կը շարժին դաստարկութեան մէջ, և գտած է թէ ինչպէս պիտի չըլլին ապագայ դարերու մէջ: Որչափ բան սորված է հոգին երկրիս վրայով որ հիմա անոր բնակութեան տեղն է: Ինչ ճշդութեամբ քննած է անոր ընդարձակութիւնը, լմնցուցած է անոր այլևայլ տեսակ հողերը և կլիմաները, նշանակած է անոր բիւրաւոր գետերուն աղբիւրները և ընթացքը, չափած է անոր լեռներուն բարձրութիւնը և ծովերուն խորութիւնը: Տեղեկացած է բնութեան հնչո՛ղ ղօրութիւններէն ոմանց, և զարմանալի ճարտարութեամբ հնազանդեցուցած է զանոնք իւր կամացը: Թափանցած է երկրիս խորերը, և ի վաղնջուց ծածկուած բաներն ի լոյս հանած է: Անոր սրատես աչաց ընթեռնլի եղած են երկրիս քարացեալ մնացորդները: Ներկայիս գիտութեամբ դոհ չըլլալով, հոգին կը ջանայ կարդալ երկրիս պատմութիւնը մինչդեռ հողագունաս դեռ անձև և դատարկ էր: Գիտէ թէ ինչ է Աստուած, և ինչպէս կը կառավարէ և կը նախախնամէ ազգերը և անհատները:

Բոլոր այս գիտութիւնները կարող եղած է ստանալ հոգին իր գոյութեան սկիզբը, մինչ անոր կարողութիւնները տակաւին ծածկած մարմնոյ հետ միութեան պատճառաւ: Որովհետև այս այսպէս է, երևակայել անդամ չենք կարող թէ ինչ գիտութիւններ պիտի ստանայ հոգին ապագային մէջ, երբ այլ ևս փակուած պիտի չմնայ երկրիս վրայ, երբ անոր կարողութիւնները այլ ևս տակաւին պիտի չըլլան մեղանչական բնութեամբ, երբ այլևս պիտի չհամրէ ժամանակին օրերով և տարիներով այլ դարերով, և երբ անոր ձիրքերը անդադար պիտի բացուին կրթութեամբ: Ջհնդ գիտեր թէ տահման պիտի դրուի՞ անոր զարգանալու կարողութեանը, կամ թէ անոր առջև պիտի քաշուի՞ պատուար ընդ որ անդին կարող չըլլայ անցնիլ: Հաւանական է թէ հոգւոյն գիտութիւն ստանալու ընդունակութիւնն անչափ է, և թերևս կարող պիտի ըլլայ զարգացնել իր կարողութիւնները, և ամենայնի հասնիլ իր գիտութիւնը յաւիտեանս:

Եթէ այսպէս է հոգին, ուրեմն որչափ մեծ է անոր արժէքը: Այսպիսի հոգի մը ո՛չ ապաքէն մեծ յարգունի: Ո՛չ ապաքէն արժանի է որ խնամ տանիս անոր: Ընթերցող, չեն փափաքիր շրջիլ բոլոր երկրիս վրայ հրեշտակային զօրութեամբ, և ուշադրութեան արժանի ամէն բան դիտել: Ջէն ուզեր շրջիլ տիեզերաց անհուն միջոցին մէջ, այցելութիւն ընել բիւրաւոր աշխարհներէն իւրաքանչիւրին, եւ հարատացնել միտքդ գիտութեան բոլոր գանձերով զորս հնար է ստանալ: Ջէն փափաքիր տեսնել զայն որ ստեղծած է այն աշխարհները, և գիտութիւն ստանալ Անոր վրայով որ այն աշխարհներն իրենց բոլոր շարժուձիւերովը կը կառավարէ: Ջէն բաղձար խառնուիլ հրեշտակաց գունդերուն և սորվիլ անոնցմէ Աստուծոյ մեծագործ զօրութեան գործերն անցեալոյն մէջ, և խորին յարգութեամբ ընդունիլ տեղեկութիւն անոր փառաւոր խորհուրդներուն վրայ ապագային մէջ: Այսպիսի գիտութեան համար հոգիդ ունի ընդունակութիւն: Ի՞նչ կը խորհիս ուրեմն անոր արժէքին վրայ :

ՄԱՆՈՒԿ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԸ

Երկու դիւղացի պատանիք օր մը առաւօտուն կանուխ քաղաք եկան, եւ իրենց վաճառքը դնելով չուկան, կը սպասէին յաճախորդի: Մին բերած էր պտուղ եւ բանջարեղէն զոր ինք հասուցած էր. իսկ միւսին վաճառքն էր խեցգետին (խոշաջո) եւ ձուկ: Պատանիք իրենց ապրանքը հետզհետէ կը վաճառէին, եւ ատկն ուրախութեամբ կը դնէին իրենց քսակը: Պտուղ բերող պատանւոյն քով, որ Հենրիկոս կը կոչուէր, սեխ մը միայն մնացած էր, մինչ մարդ մը մօտեցաւ տղուն, եւ ձեռքը սեխին վրայ դնելով ըսաւ.

« Ի՞նչ գեղեցիկ է· քանի՞ կը վաճառես այս սեխը, տղաս :»

« Այս սեխը միայն մնացած է եւ թէպէտ գեղեցիկ կ'երեւի, սկզ դին քիչ մը փտած է, » ըսելով, պատանին սեխին փտած կողմը ցուցուց :

« Տեսայ, » ըսաւ մարդը, « եւ կարծեմ աղէկ չէ առնել :» Յետոյ աննկատ գիւղացի պատանւոյն դառնալով ըսաւ. « Մինչ առաւտուրի մարդիկ իրենց ապրանքին թերութիւնը կը ցուցնեն յաճախորդաց :»

« Ինձի համար, » ըսաւ պատանին, « աւելի աղէկ է այսպէս ընել քան խորհրդավոր թեամբ վաճառել ապրանքս :»

« Այնպէս է, տղաս, » ըսաւ մարդը. « մի մոռնար երբէք այս կանոնը, եւ միշտ սիրելի կ'ըլլաս Աստուծոյ, եւ յաչս մարդկան յարգի: Ես այսուհետեւ միշտ քենէ առնուտուր պիտի ընեմ :»

« Այս խեցգետինները թարմ են, » հաւսաց մարդը, դառնալով միւս պատանւոյն որոյ անունն էր Բենիամին :

« Այո, տէր, » պատասխանեց պատանին, « բոլորն ալ այսօրուան են. ես անձամբ բռնած եմ :» Մարդը մէկ երկու

խեցգետի գնելով գնաց։ Երբ մարդը հեռացաւ, Բենիամին ըսաւ Հենրիկոսին. «Ի՛նչ անմիտ ես. սեխին փուճ կողմն ինչո՞ւ համար ցուցուցիր մարդուն։ Տես, սեխդ վրադ մնաց. հիմա կամ տուն տանելու ես կամ նետելու ես։ Իմ խեցգետիներս երեկուանն էին, եւ իրենք այսօրուան առաւ ճիշդ այն գնով որով ծախած էի թարմերը։ Բու սեխդ ալ պիտի առնէր տանէր առանց տեսնելու փուճ մասը։»

«Բենիամին», ըսաւ Հենրիկոս, «ես սուտ խօսիլ չեմ սիրեր, եւ ոչ խարդախութիւն կ'ընեմ, թէ եւ գիտնամ թէ կրկին չահ պիտի ընեմ։ Նաեւ ապագան կը մտածեմ. ես հիմակ խօսելով ահա յաճախորդ մը գտայ, դուն սուտ խօսելով կորսնցուցիր։»

Ով որ սուտ խօսելով եւ խարդախութիւն ընելով օրը յաճախորդ մը կը կորսնցնէ, քիչ առնէն չատ քիչ յաճախորդ կ'ունենայ, վասն զի մարդիկ վերջապէս կ'իմանան նենգութիւնը եւ կը քաշուին։

ԶԱՅԻ ՏԵՐԵՒՆԵՐԸ ՊԱՏՐԱՍՏԵԼ

Աշխարհի քան հազար տարի է որ Չինաստանի մէջ չայ կը գործածուի։ Արեւելեան Հնդկաստանի ընկերութիւն կոչուած Հոլանտացի ընկերութիւնն առաջին անգամ 1661ին մտցուց չայն Անգլիա, երկու ֆունտ եւ երկու ունկի (իբր մէկ քաշ) չայ իբրեւ պատուական ընծայ ղրկելով թագաւորին։ Չայը կը տնկուի բլուրներու պղտղրեր կողերուն վրայ։ Երբ չայը կը բուսնի, եւ տունկերն իբր մէկ ոտք կը բարձրանան, իրենց տերեւներն հանուելով, իբր չորս չորս ոտք իրարմէ հեռու կը տնկուին, եւ առաջին ամառը չուքի համար եղեւնոյ եւ ուրիշ ծառերու ճիւղերով կը ծածկուին։ Երբ տունկերը երկու տարուան կ'ըլլան, կը յօտուին, այսինքն ճիւղերը կը կըտրուին, ընդհանրապէս յունուարին, այնպէս որ տունկերը կ'ըլլան մէկ կամ մէկ ու կէս ոտք միայն բարձր, եւ տերեւները կը քաղուին երեք անգամ օգոստոսէն մինչեւ նոյեմբեր։ Ճաթոնցիք իւրաքանչիւր տնկոյ առաջին երեք տերեւները միայն կը քաղեն, Հնդկաստանցիք՝ վեցը։ Մէն մի կին իւր հինգ քաշ տերեւ կրնայ քաղել օրը։ Տերեւք կը դրուին յատոյ իւր երկու եւ կէս ոտք լայն եւ երեք մատ խոր կողովներու մէջ, եւ իբր մէկ րոպէ կը բռնուին շոգւոյ, յետոյ կը տարածուին փախարի վրայ որպէս զի պաղին։ Այս կերպով չայն իր կանանչ գոյնը կը պահէ եւ կ'ըլլայ կանանչ չայ։ Ցետոյ տերեւները կը դրուին փուռը, ուր կը բոլորին եւ կը գալարին։ Ցետոյ նորէն կը պաղեցնեն եւ նորէն կը տաքցնեն։ Մինչեւ նոյն աստիճանի ջերմութեան մէջ մնալ տերեւը կ'ըլլայ սեւ եթէ վերջին անգամ երկար ատեն հանդարտ թողուի փուռը, բայց եթէ անդադար չարժուի մէջ ըլլայ, կ'ըլլայ կանանչ։ Տունկը մշտադալար է, փափուկ սպիտակ ծաղիկ որ կանուխ կը վթթին գարնան։

ԱՆԳԼԻՈՑ ՄԵՆ ՉԻՆԱՐԱՆԸ

Այս զինարանն է թէյոս գետին եղերքը, վուլվիչ քաղաքին մէջ հարիւր արտաւար գետնի վրայ։ Այս գործատան մէջ ժամը 6,000 գնդակ կը չինուի։ Նաեւ մօտ ատենները հոն չինուեցան քանի մը թնդանօթներ, իւրաքանչիւրը վեց անգամ ուելի երկայն քան որեւիցէ երկայնահասակ մարդ, եւ որոց մէջտեղյոյն տրամադիծը վեց ոտք է։ Այս թնդանօթները լեցնելու համար գործածուած վառօդը եւ գնդակը տասնըվեց հարիւհազար մարդու ծանրութեան հաւասար է։ Երբ այս թնդանօթոց մէկուն կրակ կը տրուի, գնդակներն ինը մղոն տեղ երթալէն ետքը կը պայթին։ Այս թնդանօթները կը դրուին զրահաւոր նաւերու վրայ։

ԲՈՒԼԼԷՅԱՐ ԶԱՍՏՈՒԱԾԸ

ԲՈՒԼԼԷՅԱՐ ԶԱՍՏՈՒԱԾԸ

Վերի պատկերը կը ցուցնէ յիշեալ չաստուածոյն քարէ արձանը որ կանգնուած է ճամբու մը քով քարէ կամ աղիւսէ պատուանդանի մը վրայ եւ մեծ ծառի մը հովանւոյն տակ պատսպարուած է։ Չաստուածոյն Բուլլէյար անունը կը նշանակէ զարմանալի տղայ։

Այս չաստուածը որ կը համարուի լուսաստեղեան եւ հանճարոյ աստուած՝ ունի կարճ, գէր եւ քաղցրիկ մարդու կերպարանք փղի գլխով։ Ունի չորս ձեռք որոց մէկով կը բռնէ ճանկ մը փիղը վարելու, միւսովը՝ կեղեւ մը, երրորդ ձեռքովը՝ գնդակ մը եւ չորրորդովը՝ պնակ մը լի փոքր կարկանդակներով որ անոր կերակուրը կը կազմուին։ Կ'ըսուի նաեւ թէ այս չաստուածը երբեմն կը հեծնայ մեծ մկան մը վրայ, որ խոհեմութեան եւ նախատեսութեան նշան է։

Հնդկաստանցիք այս չաստուածը կը կանչեն օգնութեան ամէն տեսակ գործի մէջ, մանաւանդ երբ նոր գործ մը կը սկսին։ Այս չաստուածը կը պատուէն մանաւանդ վաճառականք որ շահու յուսով գործ կը սկսին եւ հեռաւոր տեղերու հետ առուտուր ունին։ Երբ մարդ մը ճամբորդութիւն պիտի ընէ, կամ տուն պիտի չինէ, Բուլլէյարին կ'աղօթէ։ Երբ տան կամ պարտիզի մը պատը չինող որմնադիրն օրուան աշխատութիւնը կ'աւարտէ, քիչ մը շաղախ կամ ցեխ կ'առնէ, եւ արձանի ձեւ տալով անոր կը դնէ պատին վրայ պահապան, իբրեւ պատկեր Բուլլէյար չաստուածոյն։ Այս կուռքին նմանութիւնը չատ անգամ կը տեսնուի տանց եւ խանութներու դրանց վրայ, տան կամ խանութին տիրոջը գործին յաջողութեան համար։ Բուլլէյարի նշանը որ 2 թուանշանին կը նմանի՝ կը դրուի ամէն նամակի կամ դրուածոյ գլուխը, եւ ամէն դրոցական դիրքի ղլուխը կոյ այս կուռքին ուղղուած համառօտ աղօթք մըն է։

Որովհետեւ խմաստութեան աստուած համարուած է, գիւղերու դպրոցներու մէջ կը դրուի անոր պատկերը։ Բուլլէյար կուռքին պահպանութեան համար երբեմն գիւղերու մէջ մեհեաններ կը կառուցուին, որ քարէ կամ աղիւսէ կազմուած անպաճոյճ չինքեր են։ Այս չինքերուն ճակատը չատ անգամ կոյ յարդով ծածկուած քիւ որ հարթ գետնի վրայ հովանի կ'ընէ։ Այս հարթ տեղը սովոր են ժողվուիլ գիւղացիք իրարու հետ տեսակցելու։ Հոն է նաեւ չատ անգամ գիւղին դպրոցը։

Այժմն ջերմեռանդ Հնդկաստանցի, երբ այս կուռքին առջեւէն կ'անցնի, ձեռուընները կուրծքին վրայ կը բերէ եւ նոյն յարգութեան։ Եթէ ասկի ջերմեռանդութիւն ցուցնել կ'ուզէ, ձեռուընները կուրծքին վրայ դնելով կը դառնայ եւ կ'անցնի կ'երթայ։ Երբեմն երեսի վրայ կ'իյնան կուռքին առջեւը, կամ Հնդիկ ընկոյզ մը կը բերուն ընծայ, եւ կամ ընտանեօք դալով ճաշ կը պատրաստեն, իրենք կ'ուտեն, եւ կուռքին եւս մաս կը հանեն, եւ կամ բերելով կը զոհեն խոյ մը զոր ուխտած են հիւանդութեան ատեն։

Վերի պատկերին մէջ ցուցուած կուռքին առջեւ դրուած բաներն ուխտ կատարելու համար բերուած նուէրներ են, զոր օրինակ քարէ փոքր արձաններ, մէկ կամ երկու փիղ, նոյն չաստուածին, կամ ուրիշ չաստուածներու փոքրիկ արձաններ, նաեւ հինդլեանց կամ եօթնդլեանց կամ իննդլեանց առաստելեալ օձը որ անոնց վրայ կամարաձեւ կը կենայ։

Ահա այսպիսի վատ եւ անարդ գաղափար ունին Աստուծոյ վրայ Հնդկաստանի միլիոնաւոր կռապաշտք։ Ո՛րչափ տարբեր է այս գաղափարը Սուրբ Գրոց վարդապետութենէն ճշմարիտ Աստուծոյ վրայ։ Գոհութիւն Աստուծոյ որ անցեալ տարի Հնդկաստանի կռապաշտներէն իրր 50,000 անձինք ընդունեցան Քրիստոնէութիւնը, եւ հիմա Քրիստոնէից ամրոյզ թիւն ի Հնդկաստան 500,000ն պակաս չէ։

Ի ՄԻՈՒԹԵԱՆ Է ԶՕՐՈՒԹԻՒՆ

Թագաւոր մը որ եօթն տղայ ունէր, մեռնելու ատեն զանոնք իր քովը կանչեց, եւ եօթն գաւազաններ բերել տուաւ անոնց։ Գաւազան մը տալով տղոցմէ մէկուն, հրամայեց որ կոտրէ այն գաւազանը։ Ամէնն ալ ըրած կարգաւ տղոց ամէն մէկուն, եւ իւրաքանչիւր տղայ կոտրեց իրեն տրուած գաւազանը։ Յարձակեալ եօթն գաւազաններ բերել տուաւ, եւ զանոնք մէկտեղ կապել տալով կարգաւ հրամայեց տղայոց կոտրել այն գաւազաններուն կապոցը, բայց տղոցմէ ոչ ոք կրցաւ կոտրել կապոցը։ Թագաւորը ըսաւ անոնց. «Որդեակք, ես չուառով պիտի մեռնիմ. իմ մահուանէս առաքը եթէ դուք միաձայնեալք, թշնամիէն դիւրաւ կը յաղթուիք, իսկ եթէ եօթդ միաբերան ապրիք, կրնաք թշնամւոյն դէմ դնել, եւ ձեր թագաւորութիւնը կը ճոխ եւ կը շարունակէ։» Ամէն թագաւորը գաւազաններուն օրինակովը կ'ուզէր իր տղոցը ապրեցնել թէ բաժանութիւն ատկարութիւն եւ մեռնել զօրութիւն չառաջ կու գայ։ Անոր օրինակը պարզ եւ գաղափարը ուղիղ է։ Ամէն թագաւորը Հունկարիոյ թագաւոր էր։ Հունկարացիք ի յիշատակ այս դէպքին ոսկի դրամ կոխեցին որուն վրայ դրոշմուած կայ կանգուն մարդ մը ձեռքը գաւազաններու կապոց մը բռնած։ Այս դրամը կոխուեցաւ 1777ին, Ամէն օրուընէ մինչեւ այս օր, թէպէտ ան թագաւորը մեռած է, ոսկի դրամին միջոցովը Հունկարացւոց, միանգամայն ամէն ուրիշ ժողովրդոց կը խօսի սրտվեցնելով անոնց թէ եթէ բաժնուին կը տկարանան, եթէ միանան կը զօրանան։ Իրր երկու հազար տարի առաջ այն թագաւորէն մեծ, արդարեւ ամէն թագաւորներէն մեծ թագաւոր մը նոյն ճշմարտութիւնը սորվեցուցած է ըսելով. «Ամէն տուն իրեն դէմ բաժնուած՝ չկրնար կենալ։» Նոյնպէս ժողովուրդ մը որ բաժնած է չկրնար կենալ ժողովուրդ մը մեծ տուն մ'է, ամէն անհատ իւր փորձառութեամբը գիտէ թէ միութեան եւ եղբայրութեան մէջ կայ զօրութիւն եւ երկպառակութիւն եւ բաժանման մէջ կայ տկարութիւն. եւ թէ միութիւնը կը չինէ մինչ բաժանումը կը կործանէ։ Ո՛չ տալաքն բռնաւորաց նենարանն է. «Բաժանեա զի տիրեսցես» երբ բռնաւորք հաստատարել կը բաղձան ժողովուրդներ, նախ կը տկարացնեն զանոնք անոնց մէջ բաժանում ձգելով, եւ այսպէս ընելով իրենց չար նպատակին կը հասնին։ Աչալուրջ զօրապետն այն է որ չթողուր թշնամւոյ բանակներուն միանալ, այլ կը յարձակի անոնց վրայ մինչ անոնք դեռ միմեանցմէ բաժանեալ են։ Այսպիսի զօրապետ մը հազուագիւտ պիտի յաղթէ։

Դաստիարակութիւնն ու քաղաքակրթութիւնը ժողովուրդի մը պահպանութեան աղբիւր միջոց են։ Հունկարացիք, որ քաղաքակրթեալ ժողովուրդ են, իրենց պահպանութեանը համար երկպառակութեան եւ բաժանման վնասակար հետեւանքէն զգուշանալու կը յորդորուին, հապա Հայք որ ոչ դաստիարակեալ եւ ոչ քաղաքակրթեալ են, թէպէտ բաղմանք ունին այնպէս ըլլալու, որուն համար կը դովենք զիրենք, որչափ առաւել պարտին Հունկարացի թագաւորին իր որդւոց առանդած դասը լաւ սորվիլ։ Արդարեւ Հայք Հունկարացւոցմէ առաւել կարօտ են միութենէ զօրութիւն իսկ բաժանումէ տկարութիւն յառաջ գալը սորվեցնող լաւագոյն դասը սորվելու։ Հայք առաւել քան չորս հարիւր տարի է որ հպատակութեան եւ ծառայութեան լուծը կը կրեն։ Ցրուած են աշխարհիս ամէն կողմը, եւ անոնց հայրենիքը բաժնուած է երեք կառավարութեանց մէջ։ Գալով անոնց լեզուին

կարապետ էֆէնտի Իւթիւճեան, Մասիս լրագրին խմբագիրը, տարիներ առաջ ըսած է. «եթէ տասը Հայ մկրտեղ գան բաբելոնի աշտարակը կը յիշեցնեն. Թարգմանով խօսելու են միմեանց հետ. ոչ ոք կը հասկնայ իր ընկերին խօսած լեզուն»։ Նոյնպէս եւ Հայոց եկեղեցին բաժնուած է չորս ճիւղերու, եւ այս պատճառաւ հակակրութիւն, հակառակութիւն, հալածանք եւ արիւնհեղութիւն իսկ պատահած է անոնց մէջ։ Մինչ բանիւ Հայք այսօր ցրուած, տգէտ, տկար, աղքատ եւ բաժանեալ ժողովուրդ են։ Ցիրաւի ըսած է Տիկին Պլընդ իւր Քսան տարի ի Թուրքիա անուն գրքին մէջ. «Թշուառութեան մասին, ոչ մի ժողովուրդ կրնայ մրցել Հայոց հետ։» Բոլոր այս չարեաց սկզբնապատճառը Հայ նախարարաց եւ մեծատոհմ անմիաբանութիւնն է։ Պատմութեան աչակերտք կը վկայեն ասոր ճշմարտութեանը։ Բայց հիմնոզ մարդու մը իր ջանքովը եւ ճիգովը ոտքի վրայ ելլելը պատիւ է անոր. նոյնպէս է ժողովուրդի մը։ Թող Հայք քաջալերուին վերակենդանութեան իրենց գովելի ջանքերուն մէջ։

Անգղիոյ մէջ ժողովուրդը բաժնուած է բազմաթիւ կրօնական հասարակութեանց. անոնց մէջ ալ կայ հակակրութիւն, մինչեւ իսկ թշնամութիւն այդ պատճառաւ, բայց Անգղիոյ մէջ խելացի եւ բարի անձինք այն բաժանման չարիքը դարմանել ուզեցին, եւ յաջողեցան կազմել միութիւն մը զոր կոչեցին «Աւետարանական Դաշնակցութիւն։» Ս. յս Դաշնակցութիւնը միջոց եղաւ բազմաթիւ տարբեր յարանուանութենէ հրիտանիէից մէջ միութեան զգացում արթնցնելու։ Աւետարանական Դաշնակցութեան տարեկան ժողովին հրաւիրուած անձ մը կը պատմէ թէ ժողովատեղին գացած ատենը հեռուէն տեսաւ որ ճամբուն վրայ գազան մը կայ. պահ մը վարանելէն ետքը քիչ մը յառաջացաւ եւ տեսաւ որ ոչ գազան այլ մարդ էր այն. ուստի սիրտ առնելով երբ քովը գնաց, մեծ եղաւ զարմանքը, քանզի տեսաւ թէ այն գազան կարծածն իր եղբայրն էր։ Լուսաւորչական, Հռովմէական, Բողոքական եւ Հայ-Հռոմ Հայք եթէ սիրտ առնելով միմեանց մօտ գան, յիշեալ անձին նման նոքա եւս պիտի տեսնան թէ անոնք միմեանց եղբայրներ են։ Աւետարանական Դաշնակցութեան նշանաբանն է սա խօսքը. «Հաւատոյ եական վերջապէսութիւնից ընդհանուր. ոչ եական վերջապէսութիւնից մէջ ազատութիւն։» Թող Հայոց նշանն ալ այս խօսքն ըլլայ։

Աստենօք Իտալիա մեծ տէրութիւն էր, եւ Իտալացիք ժիր, աշխոյժ եւ երջանիկ ժողովուրդ էին, բայց երբ Իտալիա փոքր տէրութեանց բաժնուեցաւ, Իտալացիք իրենց այն բարձրութենէն իյնալով ազգաս, տգէտ, տկար եւ ծոյլ ժողովուրդ եղան, եւ դարերով այնպէս մնալն եւ քոր անոնց մէջ գաւառ անուն մարդ մը ելաւ եւ փոքր տէրութիւնները միացուց, եւ ատոր վրայ Իտալացիք յառաջանալ եւ հարստանալ սկսան։ Այսօր Իտալիա երեսուն միլիոն ժողովուրդով հզօր տէրութիւն է։ Իտալիոյ միութիւնը կատարուեցաւ 1870ին։ Նաեւ Գերմանիա փոքր տէրութեանց բաժնուած էր, բայց Պիզմարք անուն եղական կարողութեան տէր անձ մը այն բաժանեալ տէրութիւնները միացուց, եւ այսօր Գերմանիա հզօր ազգեցութեան տէր տէրութիւն է Եւրոպայի մէջ։ Հայք չունին եղական կարողութեան տէր հայրենասէր մը որ մէկ սերունդի մէջ Հայկական միութիւնը գլուխ հանէ. չունին Հայ Գաւուր կամ Պիզմարք մը, բայց ասի պատճառ չէ որ Հայք այն նշանաւոր անձանց հոգին չկրեն իրենց մէջ, անոնց պէս եւ անոնց չափ չաշխատին ազգային միութեան։ Գաւուր եւ Պիզմարք չաս աշխատեցան իրենց նպատակը գլուխ հանելու, եւ յաջողեցան։

Հայք եթէ լրջութեամբ հոգին եւ զգուշութեամբ արգելքն ամէն բան որ կը սպառնայ բաժանումի ձգել իրենց մէջ, եթէ իւրաքանչիւր ոք, որ սեռէն ալ ըլլայ, ինչ կրօնք ալ դաւանի, ըստ իւր կարողութեան եւ պատեհութեան, բանիւ թէ գործով, ջանայ իւր հայրենակիցներուն մէջ միութեան զգացում արթնցնել, եթէ բոլոր Հայք ըստ արժանւոյն գործեն այս նպատակին համար, ինչպէս պարտին ընել, պատճառ չկայ թէ ինչու չըլլան զօրաւոր միանգամայն ազատ ազգ մը, փոխանակ տկար եւ հպատակ ժողովուրդ ըլլալու, ինչպէս են այժմ։ Ինչ որ հնար էր Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ, հնար է նաեւ Հայոց։ Հայեր, քաջալերուեցէք. աշխատութիւնը կը յաղթէ ամէն դժուարութեանց։

Ա.ԼԵՔՍԱՆ Ա.ՍԱՏՈՒՐԵԱՆ

Կ. պոլիս, ապրիլ 1, 1879

ՄԱՏԹԷՈՍԻ Ա.ԶՈՒԱՐԹՈՒԹԻՒՆԸ

Ըստ ամենց Մատթէոսին ազգաբանութիւնը թագաւորական եւ Ղուկասինը ընտանեկան ազգաբանութիւն է, ըստ որում Ղուկաս Դաւթի որդւոյ Նաթանէն կը հարիւ, եւ յայտնի է թէ Դաւիթ իր թագաւորութիւնը ոչ Նաթանին այլ Սողոմոնին յանձնեց։ Ըստ ամենց եւս Ղուկասու ազգաբանութիւնը Մարիամի ազգաբանութիւնն է, թէպէտ այս կարծիքը դեռ աներկբայ ստուգութիւն ունեցած չէ։ Յայտնի է թէ Մատթէոս իր ազգաբանութիւնը գրած է Հրէից համար, վասն զի կը սկսի Աբրահամէն եւ Դաւթէն որ Հրէից մեծ եւ անուանի հայրերն էին, եւ Յիսուսի Հրէից սպասած Մեսիան ըլլալուն ապացոյցները ոչ այլ ուստեք այլ Հին Կտակարանէն միայն յառաջ կը բերէ։ Մատթէոս բոլոր ազգաբանութիւնը համառօտելով երեք անգամ տասն ու չորսի կը բաժնէ, Աբրահամէն մինչեւ Դաւիթ, Դաւթէն մինչեւ Բաբելոնի գերութիւնը եւ Բաբելոնի գերութենէն մինչեւ Քրիստոս, եւ ասոնց ամէնը կ'ընէ քառասունեւերկու ազգ։ Սակայն երբ ածչալրջութեամբ ուշ դնենք, կը տեսնենք թէ այս ազգերը քառասունեւերկու չեն, այլ քառասուն են, քանզի Դաւիթ երկու անգամ կը յիշուի յաղթահամարս, եւ դարձեալ Աբրահամ ու Քրիստոս մէկտեղ կը յիշուին, եւ հարկաւոր է կամ Աբրահամ կամ Քրիստոս ձգել հաշուին մէջ։ Մատթէոսի ազգաբանութեան մէջ երեք կնիկներ կը յիշուին, եւ կ'երեւի թէ ասոր պատճառը հետեւեալն է։ Նախ, ուզուած է ցուցնել թէ Քրիստոսի յարաբերութիւնն եւ առնչութիւնը ոչ միայն Հրէից այլ եւ հեթանոսաց հետ է։ Երկրորդ, Քրիստոս այս մեղաւոր կանանց ցեղէն գալով ցուցուց թէ ինքը արդարները կանչելու չեկաւ, հապա մեղաւորները, եւ թէ «Աստուած զանիկա որ մեղք չէր գիտեր, մեզի համար մեղաւոր սեպեց, որ մենք անոր միջոցաւը Աստուծոյ արդարներն ըլլանք։» Մատթէոսի գրած ազգաբանութիւնն Աբրահամէն մինչեւ Դաւիթ կը ցուցնէ Յիսուսի Քրիստոս լինելը, կամ Աստուածմէ իրրեւ Մեսիա ահմանուիլն եւ որոշուիլը։ Դաւիթէն մինչեւ Բաբելոնի գերութիւնը կը ցուցնէ Յիսուսի իրրեւ Քրիստոս յայտնուիլը, գերութենէն մինչեւ Քրիստոս կը ցուցնէ Յիսուսի ատորին եւ միանգամայն բարձր վիճակն, այսինքն թէ Արքայութիւնն եւ թէ յարութիւնը։

Մատթէոսի ազգաբանութիւնն անոր գրած Աւետարանին մի ճշմարիտ յատակագիծը կամ սխեմն է։ Ինչպէս որ տիպարը կամ յատակագիծը երեքի բաժնուած է, այնպէս ալ կարող ենք Մատթէոսի ամբողջ Աւետարանն երեքի բաժնել։ Աբրահամէն մինչեւ Դաւիթ ազգաբանութիւնը տիպարական ծրագիր է Մատթ. Ա. 18 համարէն մինչեւ Գ. գլխոյ վերջին, Բաբելոնի գերութենէն մինչեւ Քրիստոս ծրագիր կամ տիպար է Ի.Զ գլուխէն մինչեւ Իր գլխոյ 20 համարին։ Մատթէոսի Աւետարանին նպատակն է Յիսուսի Քրիստոս լինելն ապացուցանել ոչ թէ մէկ կողմանէ այլ ամէն կողմանէ։ Ա.յս մասին իբր մէկ հատիկ զօրեղ եւ անդիմադրելի վկայ զոր Մատթէոս բոլոր Աւետարանին մէջ յառաջ կը բերէ, այն է թէ Քրիստոս ոչ ուրիշ ցեղէ, այլ ըստ մարգարէից Աբրահամու եւ Դաւթի ցեղէն սերեալ է։ Մատթէոս Ա. 6—11 համարներուն մէջ կը յայտարարէ թէ Քրիստոս որ եկաւ յաշխարհ, ոչ միայն նահապետաց այլ եւ թագաւորաց ցեղին հետ կապակցութիւն ունէր, որով կ'երեւի թէ ներշնչեալ հեղինակը կ'ուզէ մեզի ցուցնել թէ Քրիստոս չէ թէ միայն նահապետաց պէս գերյարգի եւ ակնածելի ընտրուած մէկն էր, այլ թագաւորաց պէս բարձր եւ ամէն իշխանութեան ու զօրութեան տէր մէկն էր, այնպէս որ ժամանակ մը եթէ ամէն ազգերուն վրայ պիտի թագաւորէր հզօրապէս եւ ամէն արարածներն անկէ պիտի վախնային։ Թագաւորք ղորս աւետարանիչս կը յիշէ ազգահամարին մէջ, յայտ է թէ կերպով մը երկուքի կը բաժնուին։ Դաւթէն մինչեւ Բորովամ Դաւիթ եւ Սողոմոն տաներկու ցեղին վրայ ալ թագաւոր եղան, իսկ Բորովամի օրով տասը ցեղը Յուդայէն զատուեցան, ուստի Սողոմոնէն եթէ յիշուած բոլոր թագաւորները միանակ Յուդայի վրայ թագաւորեցին, Ասով կը յայտնուի թէ Քրիստոս որ իրրեւ թագաւոր պիտի յայտնուէր հոգեւոր եւ մարմնոյ վրայ, թագաւոր է ոչ միայն ընտրեալ Յուդաեանց վրայ, այլ եւ ի սկզբանէ ոչ ընտրեալ ազգաց վրայ եւս։ Ինչպէս որ Ծննդոց Ա. գլխոյն մէջ նիւթաւոր կամ մարմնաւոր աշխարհի սկզբնաւորութիւնը կը պատմուի, նոյնպէս եւ կ'երեւի թէ Մատթէոս իր Աւետարանը կը սկսի հոգեւոր ստեղծման կամ ծննդեան սկիզբը պատմելով, ըստ որում եթէ Քրիստոս չծնանկր, հոգեւոր կամ վերատին ծնունդ չէր լիներ յաւիտեան։

Տեսանենք թէ Քրիստոս ինչ յարաբերութիւն կամ առնչութիւն ունի այն անուանց հետ զորս կը յիշէ Մատթէոս իր ազգաբանութեան մէջ, եւ թէ ինչ նշանակութիւն ունին այն անունները։

Աւդարեւ պարտինք անկեղծաբար խոստովանիլ թէ այս անուանց ճիշտ եւ անսխալ կերպով Քրիստոսի նախատիպ լինելը ցուցանել շատ դժուարին է, վասն որոյ արգոյ ընթերցողներէն ներողութիւն կը խնդրենք երբ որ եւ իցէ կերպով անպատշաճութիւն մը նշմարեն մեր հետեւեալ խօսքերուն մէջ։

Մեր Փրկիչն Աբրահամու կը նմանէր յայտ թէ ինչպէս որ Աբրահամ յերկրի ամէն ազգերն հաւատացելոց հայր լինելու ընտրուեցաւ, այնպէս եւ մեր Տէրը յերկինս ընտրուեցաւ Փրկիչ լինելու։ Ինչպէս Իսահակ ամուլ արդանդէ մը հրաշքով ծնաւ ի խնդութիւն ծնողաց, եւ հլու հնազանդութեամբ պատրաստ էր Մօրիա լերան վրայ ողջակէզ լինելու, ամէն նման մեր Տէրը հրեկ մարդ չդիւցազ կուսէ մը ծնաւ յաւրհնութիւն ամէն մարդկանց, եւ իրրեւ զառն ինքնայօժար ոգւով իր անձը պատարագ եւ ողջակէզ մատոյց։ Ինչպէս որ Յակոբ յաղթող դանուելով Իսրայէլ անունը ստացաւ Աստուծմէ, այսպէս եւ մեր Տէրը հոգեւոյ ամէն թշնամեաց յաղթելու զօրութիւն ունենալով Յիսուս (որ ըսել է փրկիչ) անունը ստացաւ հրեշտակէն։ Յուդա իր եղբարցը մէջ անդրանկութեան պատիւը ունեցաւ, նոյնպէս եւ մեր Տէրը իր եղբարցը մէջ անդրանիկ կոչուեցաւ։ Փարէս ճեղքուածք ըսել է եւ կը նմանի Քրիստոսի, վասն զի Քրիստոս Հրէից եւ հեթանոսաց միջնեղի պատը ճեղքեց։ Զարա կարմիր ըսել է, եւ կը նմանի մեր Տէրոջը, քանզի Քրիստոս ալ մեռաւ եւ իր արեամբը ներկուելով ամէն ազգերը փրկեց։ Եսրոն քաշուած պարիսպ ըսել է, եւ կը նմանի մեր Տէրոջը, քանզի Քրիստոս իրրեւ պարիսպ քաշուած ըլլալով հաւատացելոց շուրջը կը պաշտպանէ զանոնք։ Արամ բարձր ըսել է, եւ կը նմանի Քրիստոսի, քանզի Քրիստոսի թէ անձն եւ թէ աստղը յերկինս եւ բարձրէն երեւեցան։ Ամինադաբ ըսել է կառավարիչ, եւ կը նմանի Քրիստոսի, քանզի մեր Տէրը ամէն ազգաց կառավարիչն եւ գլուխն եղաւ։ Նաասոն ըսել է թովիչ եւ կը նմանի Քրիստոսի, քանզի երբ մեր Տէրը մեղաւոր մը կը փրկէ, այնուհետեւ հին օձին թոյնը չներգործեր փրկութիւն գտնող մեղաւորին։ Սալմոն հանդերձ ըսել է, Քրիստոս ալ մեր արդարութեան զգեստն եղաւ։ Բոոս սիրն ըսել է, եւ եկեղեցւոյ հոգեւոր չէնքին հաստատութեան սիւնն է Քրիստոս։ Ովբէդ ծառայ ըսել է, այսպէս եւ մեր Տէրը Աստուծոյ ընտրեալ ծառան անուանեցաւ։ Յեսէ զօրութիւն ըսել է, եւ Քրիստոս Աստուծմէ մեր զօրութիւնն եղաւ։ Դաւիթ սիրելի ըսել է, եւ մեր Տէրը Հոր Աստուծոյ սիրելին եղաւ։ Սողոմոն որ սէլամ բառէն կ'ելլէ, խաղաղութիւն ըսել է, այսպէս եւ մեր Տէրը խաղաղութեան իշխան անուանեցաւ։ Իթթուամ լայն ըսել է, եւ Քրիստոս որ թագաւորութեան առեն իսրայէլի թագաւորութիւնը նեղեցաւ, սակայն Քրիստոս այս նեղ թագաւորութեան ցեղէն յառաջ գալուն համար այս թագաւորութիւնը պիտի մեծնար եւ ընդլայներ բոլոր ազգաց մէջ։ Սբիա Տէրը անոր հայրն է ըսել է, այսպէս Աստուած Քրիստոսի հայրն է։ Աստ բժիշկ ըսել է, եւ ինչպէս որ Աստ փրկեց Հրեաները մեծ նեղութենէ երբ եթովպացիք անհամար զօրքով Յուդայի վրայ եկան, այսպէս եւ մեր Տէրը մեր թշնամեաց բազմութենէն զմեզ կ'ազատէ։ Յովրամ ըսել է Տէրը պահող, այսպէս եւ մեր Տէրն իր ծառաներն ընդ միշտ կը պահպանէ, կամ ինչպէս Աստուած Յովրամի մեղքերը միաքը պահելով կորնչուց զանի, այսպէս եւ մեր Տէրը մեր մեղքերը միաքը պահելով կը դատապարտէ զմեզ։ Յովաթամ ըսել է Տէրը ուղիղ է, այսպէս եւ մեր Տէրը ուղղութիւն կ'ընէ ամէն մարդկանց հետ։ Յովսափատ ըսել է Եհովան դատաւոր է, եւ երբ երեք ազգեր Յովսափատի վրայ եկան, Տէրը իրրեւ դատաւոր զանոնք խառնվեցնելով պիրար ջարդել տուաւ, նաեւ Յովսափատի ձորը բոլոր ազգերու դատաստան պիտի ընէ։ Ողիա ըսել է Աստուծոյ զօրութիւնը, եւ Աստուած Զաքարիայի օրով զանի չատ զօրացուց։ Եզեկիա ըսել է Աստուծոյ զօրութիւնն, եւ ասոր օրովն Աստուած մէկ հրեշտակով մը Ասորեստանի 184,000 զօրքը տատկեցուց։ Մանասէ ըսել է միաքէն հանող, եւ երբ Մանասէ Աստուծոյ բոլոր օրէնքները միաքէն հանեց մինչեւ որ Բաբելոնի չղթայակապ գերի տարուեցաւ, Աստուած ալ զանի իր միաքէն հանեց մինչեւ որ Մանասէ իր մեղքերուն համար խոնարհեցաւ։ Ամնի նշանակութիւնը թէեւ շատ յայտնի չէ, բայց կարծեօք այս բառը խելօք կամ գործ ընող կը նշանակէ, Ամնի գործն ալ շատ յայտնի չէ։ Յովսիա ըսել է Տէրը կը փրկէ։ Ա.յս մարդն իր Աստուածոյն համար շատ նախանձաւորութիւն ունենալով ժողովուրդը կատարեալ հաւատքի փրկեց։ Ա.քաղ ըսել է ժառանգեցնող։ Ա.սի շատ չար ըլլալով պատճառ եղաւ որ Թըշնամիք ժառանգեն Աստուծոյ ժողովրդեան գիւղերը եւ քաղաքները։ Ցեքոնիա ըսել է որոշուած կամ յատկացուած։ Ա.սի երբ բանան կր Բաբելոն, Ասորեստանի մէկ թագաւորն անոր առջեւ յատկացուց զանի միւս կալանաւորներէն զատելով։ Սաղաթիէլ ըսել է Աստուծմէ որոշուած կամ խնդրուած։ Ա.սի ի Բաբելոն ծնաւ։ Զօրաբաբել Բաբելոն ծնած ըսել է, կը նշանակէ նաեւ սկիզբ։ Գիտենք թէ երկրորդ տաճարը ասոր ձեռքովը չինուեցաւ, եւ Հրէից ազատութեան սկիզբն ասով եղաւ։ Ա.բիուդ ըսել է անոր հայրը Յուդա։ Եղիակիմ բեւեռապինդ ըսել է (Ես. իր. 21—25)։ Ա.զոր ըսել է Աստուած օգնական եղող։ Սադոկ արդար ըսել է, եւ Սադուկեցի անունն այս բառէն ելած է։ Եղիւզդ ըսել է Աստուած Յուդայի Աստուած է։ Ա.քին Եղիակիմ անուան նշանակութիւնն ունի։ Եղիազար ըսել է Աստուած օգնող։ Մատաթիա ըսել է Աստուծոյ ընծայ։ Յակոբ ըսել է կրունկէն բռնող կամ խաբող։ Յովսէփ ըսել է ճնող կամ նախատինք վերցնող։

Վ. ԳՐԻԳՈՐ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

Գաւրէժ, մարտ 22, 1879

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ապրիլ 24 [ոս ծուն. և մայիս 6 ըստ Լատ., 1879

ՊԵՐԼԻՆԻ ԴԱՇՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Պերլինի դաշնադրութիւնը ստորագրուելէն ի վեր ամբողջ տարւոյ մը երեք չորրորդն անցաւ։ Պերլինի տէրութեանց ժողովը կը խորհէր թէ դաշնադրութիւնը ստորագրուելէն յետոյ առաջին տարին փորձի տարի մը պիտի ըլլար։ Ա.յն տարւոյ վախճանին դաշնադրութեան մէջ նշանակուած բոլոր փոփոխութիւնները պիտի կատարուէին։ Դաշնադրութիւնն ամբողջովին պիտի գործադրուէր եւ դաշնադրութեան գործադրութեան արդիւնքը տեսնուելու պիտի սկսէին։

Անոնք որ դաշնադրութիւնն գիր առին, անկէ հետեւեալ արգասիքը կը սպասէին. 1. Եւրոպայի խաղաղութիւնը, 2. Թուրքիոյ Քրիստոնեայ ազգաց ազատութիւնն եւ պաշտպանութիւնը, 3. Թուրքիոյ պետութեան Ցնցեալ մասերը աւելի սերտիւ կապելով իրարու հետ Թուրքիոյ պետութիւնն առաջնուանէն աւելի վրոք բայց աւելի զօրաւոր ընել։ Ա.յս արդիւնքը մինչեւ ցիր ասոնցմէ իրականացած են։ Պուլկարիոյ, Պոսնիոյ եւ Արեւելեան Րումէլիի Քրիստոնեայ ազգաց պաշտպանութիւնն իրականացաւ, եւ Եւրոպայի մէջ խաղաղութիւնը պահպանուեցաւ։ Բայց Թուրքիոյ պետութիւնը զօրացնելու համար դոյզն քայլ մ'իսկ չառնուեցաւ յորմէհետէ Պերլինի դաշնադրութիւնը վաւերացուեցաւ։ Գաւառաց վարչութիւնները բարեկարգուիլ չկրնան, բաց Ադրիանուպոլսէն, ուր բարեկարգեալ վարչութիւնն այնչափ նոր է որ անոր վրայ այժմէն դատաստան ընել կարելի չէ, եւ բացի կրետէէն ուր ժողովուրդը դարձեալ դժգոհութիւն կը ցուցնէ քանզի նոր վարչութիւնն վրոէպով առաջ չտարուիր, Ցունաստանի բարեկամութիւնը կորսուեցաւ սահմանագլխոյ ուղղութեան խնդրոյն ըստ հմանց դաշնադրութեան լուծումը յապաղելէն պատճառաւ։ Պալքաններու մէջ Օսմանեան պետութեան համար ամուր եւ հզօր սահման մը հաստատելու գործը դեռ կատարուած չէ։ Թուրքիոյ ելեւմուտքն առաջուընէ աւելի գէշ վիճակի մէջ է։ Բայց եւ այնպէս բոլոր յիշեալ փոփոխութեանց կատարումն հապէս կարեւոր է Թուրքիոյ պետութիւնը զօրացնելու համար։ Լորտ Սալիսպուրի այս փոփոխութեանց գործադրութիւնը կ'ակնարկէր երբ տէրութեանց ժողովէն եռքը կ'ըսէր թէ իր կորուստը դարմանելու եւ այժն ամիրութիւնը վերջին պատեհութիւնը տրուած է Թուրքիոյ։

Ուրեմն, կը հետեւի թէ Պերլինի դաշնադրութիւնն Եւրոպայի համար բան մը կատարեց մինչեւ ցարդ ընդհանուր պատերազմ մ'արգելելով։ Բայց այս խաղաղութիւնը տեւական չկրնար ըլլալ ցորչափ Օսմանեան պետութեան աւելի զօրեղ եւ ամիրութ վիճակի մը մէջ դրուելու գործն անկատար կը մնայ։ Եթէ այս գործը չկատարուի, բոլոր դաշնադրութիւնն ապարդիւն մնացած կ'ըլլայ։

Արդ, երբ ակնարկ կը նետենք դաշնադրութեան այն արդեանց վրայ որ ինն ամսուան մէջ յառաջ եկան, շատ յոյս չենք տեսներ ապագային համար։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Զիւհտի էֆէնտի ելեւմտից պաշտօնեայ անուանեցաւ։

Ցերիդ Հաֆըզ փաշա ոստիկանութեան պաշտօնեայ անուանեցաւ։

Ոստիկանութեան նախորդ պաշտօնեայ Մէհէմմէտ փաշա Պոլսոյ քալաքապետութեան փոխանորդ կարգուեցաւ։

— Ոսկւոյ եւ պղինձ դրամոյ տարբերութեան աւելնալուն պատճառաւ հացին գնոյն վրայ տասը փարա եւս աւելցաւ, եւ անցեալ ուրբաթ օրէն սկսեալ հացին քաշն լիննուան փարայի վաճառուիլ սկսաւ։

— Ինչպէս արդէն ըսած էինք, Պոսֆորի բնակիչները Բ. դրան աղերսագիր տալով խնդրած էին որ Շիրքէթի խայրխէի չոգենաւուց երթեւեկութեան վարձը պեղչուի։ Ընկերութեան բաժանորդներն անցեալ չորեքշաբթի օր առեւտրական գործոց պաշտօնատանը կանչուեցան Պոսֆորի բնակչաց կողմէն մասնագուած ազերսագրին վրայ խորհելու համար։ Բաժանորդք ըսած են թէ ոսկւոյ եւ պղինձ դրամոյ տարբերութիւնը հետզհետէ կ'աւելնայ, եւ ընկերութեան բոլոր ծախքերն ողջ դրամով կ'ըլլան, եւ այսպիսի պարագայի մը մէջ չոգենաւուց վարձը պեղչել ընկերութիւնը կործանման կը տանի, եւ կառավարութիւնը կրնայ զայս հասկնալ ընկերութեան հաշիւները քննելով։ Ուստի հարկ է յանձնաժողով մը կազմել ընկերութեան եկամուտը քննելու, եւ ողջ դրամոյ հաշուով հիմնաւոր սակագին մը պատրաստելու համար։ Ընկերութեան այս առաջարկութեան վրայ որոշուած է Լոյտի ընկերութեան պաշտօնակալներէն եւ ուրիշ ձեռնհաս անձերէ բաղկացեալ յանձնաժողով մը կազմել Շիրքէթի խայրխէի եկամուտն եւ ծախքը քննելու։ Մինչեւ որ յիշեալ յանձնաժողովը իր պաշտօնն աւարտէ, ընկերութիւնն երկու ամիս ամէն առաւօտ եւ երեկոյ հետեւեալ դիներով մէկ մէկ անգամ ճամբորդ պիտի առնէ սա նաւամատոյցներէն։

	փարա
Եէնի մահալլէ, Պէօյիւք տէրէ, Թարապիա եւ Եէնի քէօյ	80
Րումէլի Հիսար, Էմիրկէն, Իսթէնեա	60
Պէպէք, Արնաւուտքէօյ, Գուրուչէշմէ	40
Պէյգօզ, Բաշապաղչէ	80
Գանլըճա, Անատօլու Հիսար, Գանտիլլի, Վանիքէօյ	60
Զէնքէլկէօյ, Պէյլէրպէյի, Գուզկունճուգ	40
Իւսքիւտար	20

— Օալրուչէֆ անուն զօրապետը Րուսիոյ կայսեր կողմէն առ Վէհ. Սուլթանն ուղղեալ մասնաւոր նամակ մ'ունենալով անցեալ չաբաթ օր հոս հասաւ։

— Վազքի լրագիրը կը գրէ թէ Տիգրանակերտի կուսակալը քանի մը Քուրդեր եւ Հայեր Պոլիս ղրկած է, բայց դեռ գիտցուած չէ թէ ասոնք ինչ պատճառաւ ղրկուած են հոս։

— Ադրիանուպոլսոյ գաւառին մէջ անդորրութիւնը հաստատուած ըլլալով ազդարարութիւն եղած է Ադրիանուպոլսոյ գաղթականաց իրենց տեղերը դառնալ, եւ անոնց՝ որ կարօտ վիճակի մէջ են, գաղթականաց օգնութեան համար կազմուած յանձնաժողովոյ կողմէն ըստ բաւականին նպաստ պիտի տրուի։ Նաեւ Ադրիանուպոլսոյ նոր ոստիկանութեան կազմութիւնն աւարտած ըլլալով գաղթականք նոր ոստիկանաց միջոցաւ պիտի հաստատուին իրենց տեղերը։

— Պուլկարաց ազգային ժողովը Պաթէնպէրկի Ալէքսանդր իշխանը Պուլկարիոյ իշխան ընտրած է։ Ալէքսանդր իշխանը Դերմանիոյ Հէսսէ Գասէլի մեծ դքսին որդին է։ Րուսիոյ կայսրը Րուսիոյ հպատակներէն որեւիցէ մէկուն Պուլկարիոյ իշխանութեան ընտրելի ըլլալն արգելեց։ Պաթէնպէրկի Ալէքսանդր իշխանն պաշտօնակալ է Դերմանիոյ բանակին մէջ, բայց վերջին պատերազմին մէջ Նիկոլա մեծ դուքսին սպայակուտին անդամ էր, նաեւ եղբօրորդի է Րուսիոյ կայսրուհւոյն։

— Արեւելեան Րումէլիի ներկայ կացութեան մէջ երկու բան կայ որ մտնուաղ արժէք կուտայ այն կարծիքին թէ Պերլինի դաշնադրութեան այն յօդուածներն որ Արեւելեան Րումէլիի կը վերաբերին, պիտի չկրնան գործադրուիլ։ Վերոյիշեալ բաներէն առաջինը սա է թէ յիշեալ գաւառին մէջ գտնուած բոլոր արուք, 15 տարեկանէն մինչեւ 50 տարեկան, «մարմնամարզական խմբակներու» մէջ կը մտնեն։ Ա.յս խմբակներն ըստ երեւութին կազմուած են մարմնամարզական կրթութիւններ ընելու, բայց իրապէս զինուորական խումբեր են եւ հրահանգութիւն կ'ընեն։ Րուսիոյ կառավարութիւնը չի խառնուիր անոնց գործերուն, բայց հարկաւ կայ կեդրոնական զօրութիւն մը որ կ'ուղղէ անոնց գործերը, քանզի այս խմբակները չաբաթն երեք անգամ մէկտեղ գալով զինուորական կրթութիւն կ'ընեն, եւ ժողովուրդէն ստակ կը հաւաքեն այնպիսի նպատակներու համար զոր չեն յայտներ։ Մարմնամարզական խմբակները սահմանուած են մեծ դեր խաղալու Արեւելեան Րումէլիի մէջ, եթէ Թուրքիոյ կառավարութիւնը Պերլինի դաշնադրութիւնն տրդյապէս գործադրելու ձեռք զարնէ։ Միւս բանը որ յիշեցինք սա է թէ Մահմետական բնակիչք կը գաղթեն Արեւելեան Րումէլիէն։ Յոյչափ յառաջ կ'երթայ մարմնամարզական խմբակներու եւ Պուլկարաց ազգային զօրաց կազմութիւնն, Մահմետական ժողովուրդն այնչափ աւելի վոյթ կ'ընէ յիշեալ երկիրը թողելու։ Ա.յս գաղթականութեան հետեւանքը սա է թէ Արեւելեան Րումէլի որ պատերազմէն յառաջ բաւական չատ Մահմետական բնակիչ ունէր, հիմա բոլորովին Պուլկարանակ գաւառ մը եղած է։ Աւելորդ է ըսել որ եթէ Արեւելեան Րումէլիի զօրածոց համար նոր դեսպանաժողով մը կազմուի, ներկայ պարագայից մէջ Արեւելեան Րումէլիի Բ. դրան հետ ունենալու յարաբերութեանց նկատմամբ դեսպանաժողովոյ որոշումը տարբեր պիտի ըլլայ քան զոր պիտի ըլլար եթէ յիշեալ գաւառին մէջ Մահմետականները բազմաթիւ ըլլային։

— Վեց ամիս առաջ Ահմէտ Մուխթար փաշայի միջոցաւ Բ. դրան եւ Կրետացւոց մէջտեղ կնքուած պայմանագրութիւնն իրաւունք կուտար Կրետացւոց գաւառական ժողով մ'ունենալու որոյ անդամոց մեծագոյն մասը Քրիստոնեայ պիտի ըլլար։ Ժողովը գումարեցաւ, եւ այլեւայլ որոշումներ ըրաւ, բայց Բ. դուռը դեռ վաւերացուցած չէ կրետէի ազգային ժողովոյ որոշումները։ Ա.յս յապաղումը շատ դժգոհութիւն կը պատճառէ Կրետացւոց։ Կուսակալին ազդեցութիւնը կարող պիտի չըլլայ Կրետացիներն արգելել բուռն միջոցներու դիմելէ, եթէ Բ. դուռը փութով պատասխան չտայ ազգային ժողովոյ առաջարկութեանց։

ԱՅԼԵՒԱՅԼ

Րուսիոյ Օրէնպուրգ քաղաքին մէջ մեծ հրդեհ մը պատահելով 949 տուն այրած է։ — Յուլմ հետ կղերական կուսակցութեան կողմէն կրօնական ազատութեան դէմ առաջարկուած յօդուածները մերժուեցան Պուլկարաց ազգային ժողովէն, Պուլկար կղերականներէն ոչ ոք մասնակից եղաւ սահմանադրութեան վրայ ազգային ժողովոյ վիճաբանութեանց։ — Հարաւային Ամերիկա, Պոլիվիայի եւ Բերուի միջտեղ պատերազմ ծագած է։ Երկու երկիրներն ալ զինք կը գնեն Միացեալ Նահանգներէն։ — Յոյները հանդարտած են, վստահ ըլլալով թէ սահմանագլխոյ ուղղութեան խնդիրը պիտի լուծուի ըստ դաշնադրութեան Պերլինի։ — Ալպանիացիք Սերուիոյ մէջ Գուրչունելուի վրայ յարձակելով զայն գրաւեցին, բայց յետոյ անկէ վռնտուեցան։ — Կովկասի մէկ գիւղին մէջ Րուսք քանի մը Հրեաներ սպանած են գրգռուելով սա յիմարական կարծիքէն թէ Հրեայք Քրիստոնեայ տղաք կը սպաննեն Զատկի առեն։ — Պապը Հռոմէական Հայոց նախորդ պատրիարք Քիւբէլեան էֆէնտին մեծ պատուով ընդունած եւ զանի իր եպիսկոպոսական աստիճանին մէջ հաստատած է։ — Տանտուզի իշխանը չի հաւանիր այն փոփոխութեանց զոր Պուլկարաց ազգային ժողովը ըրած է սահմանադրութեան ծրագրին մէջ։ — Դըրնովա գտնուղ Րուս պաշտօնակալներն չատեր հրամանաւ իրենց հայրենիքը կը դառնան։ — Արեւելեան Րումէլիի կազմութեան յանձնաժողովը մտերս փիլիպպէ պիտի դառնայ։ — Հոպարդ փաշա վիէնա դացած է ամուսնանալու համար։ — Րուսիա զօրագունդ մը կը ղրկէ Մէրվ որ Ա.ֆղանիստանի հիւսիսային կողմը Թիւրքմէնաց երկիր է։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Րուսիոյ գլխաւոր քաղաքաց փողոցներուն մէջ ամէն օր յեղափոխական յայտարարութիւններ կը փակցուին, պաշտօնակալաց սպառնալիք կ'ըլլան, անոնց կենաց դէմ դաւեր կը գործուին, եւ դաւադիրք երբեմն կը յաջողին, նաեւ կը թուի թէ յեղափոխական ոգին մտած է բանակին եւ ոստիկանութեան մէջ։ Բոլոր Րուսիա պատերազմի վիճակի նման վիճակի մը մէջ դրուած է, եւ Բեզրոպուրկի ոստիկանութիւնը հրաման ըրած է տանուտէրաց գիշեր ու ցերեկ պահապան դնել իրենց դրան առջեւ յայտարարութիւններ փակցուիլն արգելելու։

— Լորտ Սալիսպուրի ատենախօսութիւն մը ըրած է արեւելեան խնդրոյ վրայ։ Ցիշեալ Լորտը կը համարի թէ Արեւելեան Րումէլիի մէջ Պերլինի դաշնադրութեան գործադրութեան յոյս կայ, եւ կ'ըսէ թէ յիշեալ գաւառին բնակիչները պիտի ունենան ազատ կառավարութիւն մը որոյ նմանը տեսնուած չէ Եւրոպայի մէջ, ուստի եւ կը խրատէ Արեւելեան Րումէլիի Պուլկարները դաշնադրութեան տրամադրութեանց չհակառակիլ, ապա թէ ոչ պիտի ստիպուին գլխնելու։

— Կարիպալտի որ 1860—61 ին Իտալիոյ յեղափոխութեան գլուխ էր, հիմա ռամկավարական կուսակցութիւն կոչուած կուսակցութեան մը գլուխն անցած է։ Կարիպալտի կ'ըսէ թէ այն կուսակցութեան նպատակն է ազգային գերիշխանութեան գործն ի գլուխ հանել, եւ թէ ռամկավարական կուսակցութիւնը կառավարութեան չսպառնար, ուստի եւ կառավարութիւնն այն կուսակցութեան հակառակ պիտի չըլլայ։ Սակայն այս չարժումը Հռոմ պիտի թափաւորին կառավարութեան անհանգստութիւն պիտի պատճառէ ազգային ժողովոյ մէջ։

ՎԵՐՋԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ալէքոյ փաշա հոս հասած է։

— Օալրուչէֆ զօրապետը Պուլկարիոյ եւ Արեւելեան Րումէլիի քաղաքներն եւ դիւղաքաղաքները պտտելով Րուսիոյ կայսեր կողմէն յայտարարութիւններ պիտի ցրուէ։ Ա.յս յայտարարութեանց մէջ Զարը ծանուցած է թէ Պերլինի դաշնադրութիւնը պիտի գործադրուի, եւ խրատած է Պուլկարներն անդորրութիւնը չվրդովել եւ տէրութեանց հակակրութիւնը չգրգռել։

— Թայմզ լրագիրը կը ծանուցանէ թէ Րուսիա չընդունիր որ Բ. դուռն իրաւունք ունենայ զօրք ղրկել Պուրկաս եւ Իհթիման, բայց Եւրոպական միւս տէրութիւնք Պուրկաս զօրք ղրկելու մասին համամիտ են Բ. դրան։

— Պաթէնպէրկի Ալէքսանդր իշխանը Հէսսէ Տարմշտատի մէջ մայիսի 7ին պիտի ընդունի Պուլկարական պատգամաւորութիւնն որուն յանձնուած է պաշտօնապէս ծանուցանել անոր Պուլկարիոյ իշխան ընտրուիլը։

— Եւրոպական տէրութիւններէն չատերը Ցունաստանի սահմանագլխոյ ուղղութեան խնդրոյն լուծման համար Պոլսոյ մէջ դեսպանաժողով մը գումարելու մասին Գաղիոյ արտաքին գործոց պաշտօնէին մէկ առաջարկութիւնն ընդունած են։

— Եգիպտոսի Մահմետական կղերականք Եգիպտոսի գործոց մէջ Եւրոպացւոց ազդեցութիւն ունենալուն դէմ բողոքած են, ուստի եւ նոր պաշտօնէութիւն մը կազմելու մասին Խեդիւն խորհուրդն ետ ձգուած է։

— Ա.ֆղանիստանի Էմիրը Եագուպ խան Անգղիոյ բանակը երթալու վրայ է Անգղիական իշխանութեանց հետ անձամբ բանակցութեան մտնելու։

ԵԼԵՄՏԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Ապրիլ 23 և մայիս 5, 1879

Գանաղիտէ 12. 11 | Բաժ. երկաթ. բաժնից 41. 1

ԴՐԱՄՔ, Օսմ. լիրան 100 էն

Մէճիտիէ	106 ½	Րուսիոյ թղ	89 ¾
Թղթադրամ	900	Նարոլէոն	87 ¼
Պրինձ ստակ	157	Գրիմից	51 ¼
Հինգնոց	114	Անգղ. լիրա	109 ¾
Մանէթ Թղթադրամ	10 ½		

Ամերիկայի միսիոնարաց ընկերութեան կողմէն

Խմբագիր Ճ. Ռ. կրին

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ
Զագմագճըլաճր, ակոբեան խան, թիւ 12.